

Med den hensigt der ligger bag bogen, skulle den kunne være velegnet til at indgå i en samfundsvidenskabelig uddannelse, - men det er min opfattelse, at værket ikke umiddelbart egner sig til en introduktion til området. Jeg er her enig med Nordenstreng, når han i forordet skriver, at den kan fungere som baggrundslæsning i forbindelse med studier i kommunikation og kommunikationsforskning. Det er nødvendigt, at man inddrager anden litteratur om kommunikationsteori og massekommunikation, idet bogen kun giver en oversigt over nogle af begrebsapparaterne og ligeledes kun en kortfattet oversigt over forskningen inden for området.

Karen Siune

Johan P. Olsen og Harald Sætren, Aksjoner og demokrati, Oslo: Universitetsforlaget, 1980, 288 s. Nkr. 135,00.

Bogen, der er udgivet som led i den norske magtudredning, udgør den første større undersøgelse af græsrodsaktionerne på grundlag af en interviewundersøgelse af et repræsentativt udsnit af befolkningen. Den bygger altså på en type data, der hidtil har været meget lidt benyttet i "græsrodsforskningen", og det kan derfor ikke undre, at den bryder med en række myter om, hvem der deltager i aktioner. (Der kan i øvrigt være grund til at gøre opmærksom på, at deltagelse i aktioner og deltagelse i græsrodsorganisationer ikke er det samme: Bag aktioner kan stå såvel græsrodsorganisationer og ad hoc-baserede aktionsgrupper som partier og organisationer; omvendt betegnes for eksempel beboerforeninger og lignende ofte som græsrodsorganisationer, uanset om de bruger aktioner som virkemiddel eller ej).

Fremstillingen er opdelt i 4 hovedafsnit. I det første formuleres dels bogens problemstillinger, dels præsenteres nogle hovedresultater fra en avisundersøgelse af græsrodsaktioner i 1954 og 1974. I del II undersøges den norske befolknings deltagelse i aktioner, medens del III omhandler græsrodsdeltagelsen hos 3 elitegrupper i det korporative beslutningssystem, embedsmænd i centraladministrationen samt ansatte og valgte tillidsrepræsentanter i arbejdsmarkeds- og erhvervsorganisationer. Endelig trækkes der i del IV en række konklusioner og perspektiveringer af resultaterne.

Hovedproblemstillingen har karakter af 5 hypoteser, der er udformet som modeller eller idealtyper. Langt den vigtigste af disse er "græsrodshypotesen", der er det centrale tema gennem hele bogen. Det skyldes, at den ud over det centrale participationsteoretiske spørgsmål om de ressourcetsvage gruppers deltagelse

Med den hensigt der ligger bag bogen, skulle den kunne være velegnet til at indgå i en samfundsvidenskabelig uddannelse, - men det er min opfattelse, at værket ikke umiddelbart egner sig til en introduktion til området. Jeg er her enig med Nordenstreng, når han i forordet skriver, at den kan fungere som baggrundslæsning i forbindelse med studier i kommunikation og kommunikationsforskning. Det er nødvendigt, at man inddrager anden litteratur om kommunikationsteori og massekommunikation, idet bogen kun giver en oversigt over nogle af begrebsapparaterne og ligeledes kun en kortfattet oversigt over forskningen inden for området.

Karen Siune

Johan P. Olsen og Harald Sætren, Aksjoner og demokrati, Oslo: Universitetsforlaget, 1980, 288 s. Nkr. 135,00.

Bogen, der er udgivet som led i den norske magtudredning, udgør den første større undersøgelse af græsrodsaktionerne på grundlag af en interviewundersøgelse af et repræsentativt udsnit af befolkningen. Den bygger altså på en type data, der hidtil har været meget lidt benyttet i "græsrodsforskningen", og det kan derfor ikke undre, at den bryder med en række myter om, hvem der deltager i aktioner. (Der kan i øvrigt være grund til at gøre opmærksom på, at deltagelse i aktioner og deltagelse i græsrodsorganisationer ikke er det samme: Bag aktioner kan stå såvel græsrodsorganisationer og ad hoc-baserede aktionsgrupper som partier og organisationer; omvendt betegnes for eksempel beboerforeninger og lignende ofte som græsrodsorganisationer, uanset om de bruger aktioner som virkemiddel eller ej).

Fremstillingen er opdelt i 4 hovedafsnit. I det første formuleres dels bogens problemstillinger, dels præsenteres nogle hovedresultater fra en avisundersøgelse af græsrodsaktioner i 1954 og 1974. I del II undersøges den norske befolknings deltagelse i aktioner, medens del III omhandler græsrodsdeltagelsen hos 3 elitegrupper i det korporative beslutningssystem, embedsmænd i centraladministrationen samt ansatte og valgte tillidsrepræsentanter i arbejdsmarkeds- og erhvervsorganisationer. Endelig trækkes der i del IV en række konklusioner og perspektiveringer af resultaterne.

Hovedproblemstillingen har karakter af 5 hypoteser, der er udformet som modeller eller idealtyper. Langt den vigtigste af disse er "græsrodshypotesen", der er det centrale tema gennem hele bogen. Det skyldes, at den ud over det centrale participationsteoretiske spørgsmål om de ressourcetsvage gruppers deltagelse

se også optager en række af de overvejelser vedrørende sammenhængen mellem græsrodsaktionernes vækst og udviklingen af det korporative, segmenterede beslutningssystem, som forfatterne tidligere har formuleret (i Egeberg, Olsen og Sætren, "Organisationssamfundet og den segmenterte stat", Johan P. Olsen (red.), Politisk Organisering, Oslo: Universitetsforlaget, 1978). Græsrodshypotesen er formuleret som en antagelse om, at aktionsdeltagerne er karakteriseret ved stor afstand til "rutinepolitikken", såvel socialt (små politiske ressourcer) som politisk (ringe politisk deltagelse) og ideologisk (afvigende holdninger i forhold til de dominerende i rutinepolitikken). Disse afvigende holdninger omfatter blandt andet et kritisk syn på de interne forhold i egen organisation og på dens virke udadtil. Endvidere antages det, at deltagelsen specielt er knyttet til de sagområder, som er udelukket fra rutinepolitikken.

Som alternativer til denne hypotese opstilles 4 andre:

- (1) Græsrodsaktionerne som de politiske taberes form. Deltagerne er ikke resourcesvage, men deres standpunkter lider nederlag i rutinepolitikken, dvs. de tilhører partier og organisationer med ringe indflydelse.
- (2) Græsrodsaktionerne som de politisk uvilliges form. Deltagerne er hverken resourcesvage eller tabere, men ønsker kun at deltage i politik, når der træffes beslutninger af vidtrækkende betydning for dem selv. De kombinerer et højt politisk beredskab med en ringe deltagelse.
- (3) Græsrodsaktionerne som de politisk riges form. Dette er modsatsen til græsrodshypotesen - specielt er rutinepolitikkenes ledere fremtrædende som initiativtagere til aktioner.
- (4) Græsrodsaktionerne som de politisk eksponeredes form. For eliterne indebærer dette, at de i kraft af deres roller tvinges til at gå ind i aktiviteter for eller imodsager, der i forvejen er rejst som græsrodsaktioner; for massen, at de mobiliseres via deres sociale netværk og organisationsmedlemskaber.

Analysen tager sigte på at afdække, om og i hvilket omfang disse hypoteser bekræftes, for hvilke grupper og på hvilke områder. Det benyttede analyseskema er fælles for undersøgelsen af befolkningen og de 3 elitegrupper. Kapitlerne er struktureret efter de 4 afhængige variabler: (1) Deltagelsens omfang (antal aktioner), (2) Deltagelsens form (specielt forskellene mellem ledere og ledede), (3) Aktionens emne, samt (4) Holdningen til aktioner. Alle disse undersøges i forhold til 3 sæt af uafhængige variabler: (1) Sociale baggrundsdata (2) politisk tilhørsforhold og politisk deltagelse (i partier, organisationer, etc.) samt (3) politiske holdninger (specielt vedr. egen organisation, modsætningsforhold i samfundet m.v.).

Dette analyseoplæg følges meget nøje, hvorfor bogens empiriske afsnit omtaler et utal af variabelsammenhænge, trods en række kondenseringsforsøg (anvendelse af index, MCA-analyser, bilagstabeller etc.). Det gør på den ene side bogen til en næsten udtømmelig datakilde, med mængder af spændende detaljer, men bevirker på den anden side, at fremstillingen visse steder er temmelig "tung" at læse, og at hypoteserne af og til næsten drukner i data, fordi disse data rækker videre, end problemstillingen strækker til.

Blandt de vigtigste resultater kan nævnes, at aktionerne mobiliserer ganske mange mennesker, idet næsten halvdelen af den norske befolkning (48 pct.) har deltaget i mindst én aktion. Endvidere synes aktionernes legitimitet at være høj: Ca. halvdelen af befolkningen betragter dem som en fordel, kun 10 pct. som en ulempe. Aktionerne synes altså i løbet af 60'erne at være blevet accepteret, og forfatterne trækker en interessant parallel til, at også partier og interesseorganisationer engang blev betragtet som et onde, men efterhånden accepteredes (p. 233). Det viser sig endvidere, at deltagelsen spreder sig bredt, såvel socialt som politisk - i øvrigt også bredere end i Danmark. Det skyldes blandt andet, at mange af aktionerne er knyttet til to stærke modkulturer, den "byradikale" og den "kulturkonservative".

Dog finder græsrodshypotesen i den form, forfatterne har valgt at give den, ringe støtte i materialet. Trods den sociale spredning er det dog grupperne med de største politiske ressourcer og den største deltagelse i partier, organisationer m.v., der har den største græsrodsdeltagelse. Aktionerne virker kun socialt udlignende med hensyn til bopæl, alder og køn (sidstnævnte skyldes i øvrigt ikke kun, at dobbelt så mange kvinder som mænd har deltaget i kampagnen mod fri abort). Videre konkluderes det, at disse sociale skævheder forstærkes, når man ser på lederne. (I øvrigt er det uheldigt, at hypoteserne i dette kapitel (kap. 3) refererer til ledernes andel af græsrodsdeltagerne, medens de fleste tabeller viser deres andel af befolkningen). Undersøgelsen af befolkningen bekræfter ikke mindst hypotesen om græsrodsdeltagerne som politiske tabere.

Undersøgelsen af de 3 elitegrupper giver dog en vis støtte til græsrodshypotesen. Embedsmændene deltager i temmelig ringe grad i aktioner, mindre end befolkningen som helhed, trods deres høje uddannelsesniveau. Organisationsledere og -ansatte ligger højere, men ikke så højt som den del af befolkningen, der er meget aktive i de "traditionelle" veje for politisk deltagelse. Endvidere er det fælles træk for de 3 elitegrupper en meget negativ holdning til aktioner, sammenlignet med befolkningen. Her finder især hypotesen om aktioner som de politisk eksponeredes form støtte i materialet. En stor del af organisationseliternes deltagelse viser sig at skyldes deres inddragelse i kampagnen for og imod EF.

Som omtalt er en række tidligere opstillede problemstillinger (Egeberg et al., op.cit.) indbygget i græsrodshypotesen. Det gælder således spørgsmålet, om den øgede brug af græsrodsaktioner skyldes, at organisationernes bureaukratisering og stadig tættere samarbejde med staten hæmmer varetagelsen af medlemmernes interesser. Efterprøvningen af denne hypotese (blandt andet pp. 59-63 og pp. 115-19) giver nærmest et negativt udfalg, idet deltagelsen stort set ikke hænger sammen med en kritik af interne forhold i egen organisation og dens forhold til omgivelserne.

En anden problemstilling i den nævnte artikel er, om aktionerne falder uden for de områder, den korporative kanal dækker, eller mellem forskellige af denne kanals beslutningsarenaer (segmenter), således at aktionerne og det korporative beslutningssystem i en vis forstand er supplerende. Denne tese finder forfatterne bekræftet, i og med at der næsten ingen aktionsdeltagere er inden for erhvervs-politiske og økonomisk-politiske spørgsmål. Denne tese skal ikke anfægtes her - derimod forekommer fortsættelsen af denne beskrivelse af aktionernes sagsindhold mindre rimelig: "... fordeling af materielle goder ... danner relativt sjelden udgangspunkt for aksjoner ... Spørgsmål knyttet til generelle principper, moral og livssyn, og til definering af kollektiv identitet og den enkeltes tilhørighed er vigtig. Det gjælder saker som miljøvern og ligestilling mellem kønnene ... og EF-saken ..." (p. 235). Umiddelbart ville jeg hævde, at eksemplerne illustrerede det modsatte - at græsrodsaktionerne ikke drejer sig om en kamp mellem fritsvævende ideer, men tværtimod i nok så høj grad om materielle interesser og fordeling af materielle goder. Det er stort set kun de kulturkonserverne aktioner, der svarer til forfatternes beskrivelse.

Hermed er vi inde på nogle af de videre overvejelser, forfatterne gør sig i del IV - overvejelser som er principielt vigtige, fordi de vedrører selve tilgangen til studiet af græsrodsbevægelser og -aktioner. Olsen og Sætren afviser ikke at gøre materielle interesser til ét udgangspunkt, men opfatter det øjensynlig ikke som det vigtigste. Blandt præmisserne herfor er den ovenfor nævnte beskrivelse af sagsindholdet. En anden præmis er deltagernes ideologiske heterogenitet, der tolkes som "en nokså diffus ideologisk forankring", med henvisning til, at "En klar ideologisk profil er et elitefenomen" (p. 238). Indtrykket af en uklar ideologi skyldes dog nok, at man har spurgt om generelle holdninger i forhold til samfundet m.v., hvor forskellige holdninger udmærket kan finde sammen, selv i en enkelt aktion. Der er imidlertid ingen grund til at tro, at holdningerne til selve aktionens emne skulle være uklare. Endelig tilskriver forfatterne aktionerne en relativt lille effekt, uden at dette kan begrundes med andet end elitegruppernes (strategiske?) perception: "Men samtidig synes

effektiviteten av den enkeltes deltagelse ... ofte å være for liten eller for usikker til å forklare deltagelsen." (P. 239).

Dette leder frem til spekulationer om, hvilke andre individuelle motiver end interessevaretagelse, der kan ligge bag deltagelsen - i øvrigt et gennemgående tema i "græsrodslitteraturen". For eksempel nævnes, at sagerne ofte har stærke ekspressive aspekter og stort symbolindhold, at deltagelsen kan være et signal til omverdenen, for eksempel om den enkeltes standpunkter, færdigheder eller villighed til at tage lederskab, at selve deltagelsen kan give sociale belønninger (identitet, fællesskab, mening) osv.

Antagelsen er med andre ord, at de velkendte problemer omkring rationaliteten af individuel deltagelse med henblik på opnåelse af kollektive goder skulle være særlig udtalt i forbindelse med græsrodsaktioner. Det er imidlertid et spørgsmål om ikke aktionsdeltagelse er langt mere "individrationel" end deltagelse i for eksempel partier og organisationer. Jeg tror ikke, at aktionernes effekter er så små, og i og med, at deltagerne ofte er "politiske tabere", må de ofte vurderes som relativt store. Desuden økonomiserer aktionerne med ressourcerne. Indsatsen koncentrerer sig om sagen (og ikke så meget praktisk-organisatorisk arbejde, interne stridigheder etc.), den er massiv, men tidsbegrænset, kræver kun en kort indkøringsperiode etc. Hertil kommer, at det er tvivlsomt om Olson-tankegangen i det hele taget er frugtbar til forståelsen af politisk deltagelse generelt.

Diskussionen er væsentlig, fordi den vedrører spørgsmålet om, i hvilken grad analysen skal tage sit udgangspunkt i behovene (interesserne), disses udspring i samfundet og aktualisering i takt med samfundsudviklingen, eller om man skal springe direkte frem til de individuelle deltagelsesmotivationer.

Bemærkningerne ovenfor vedrører dog mere programmet for det videre arbejde end selve hovedindholdet af bogen, der først og fremmest dækker ét aspekt af græsrodsproblematikken, deltagelsen i aktioner. Analysen heraf er grundig, og den går langt ud over det rent participationsteoretiske perspektiv. Bogen er derfor uomgængelig for alle, der interesserer sig for græsrodsbevægelser og -aktioner.

Jørgen Goul Andersen

Robert E. Riggs and I. Jostein Mykletun, Beyond Functionalism. Attitudes toward International Organization in Norway and United States, Oslo: Universitetsforlaget, 1979, 225 s. Nkr. 87,50.

Intet "beyond", for lidt "function" og "ism" for resten af pengene i denne om-